

TUJE PESMI V SLOVENSKI BESEDI

Ureja Janez Menart

Za življenja ameriške pesnice Emily Dickinson (1830—1886), ki je gostja naše tokratne prevodne pozornosti, je bilo objavljenih samo sedem pesmi, čeprav jih je napisala nad 1700. Nenatisnjene so ostale v rokopisih in brez naslovov. Zaradi preglednosti jih je prevajalec označil s številkami, pod katerimi so urejene v dokončni izdaji »Pesmi Emily Dickinson«, ki jo je pripravil leta 1955 Thomas H. Johnson.

Nekateri od pričujočih prevodov ne ustrezajo oblikam izvirkov prav do vseh odtenkov. Vendar pa bo preudarnemu bralcu že po prvih vrsticah takoj jasno, da je pri tako zapletenem doživetju in izražanju, kot veje iz izvirnika, težko, če ne povsem nemogoče, vztrajati pri izvorni obliki pesmi, če naj bi prevajalec ne škodoval ali celo povsem pohabil njihovega bistva, ki ga predstavlja njihova doživljajsko predstavná plast.

Dolgo skrita genialnost Emily Dickinson

Prevedel ter spremne besede in opombe napisal Mart Ogen

Emily Dickinson, po mnenju mnogih literarnih zgodovinarjev največji pesniški genij ameriške književnosti 19. stoletja, se je rodila leta 1830 v mestecu Amherst v zvezni državi Massachusetts. Tu je tudi prebila vse življenje in leta 1886 umrla. Živo nasprotje njenemu na zunaj vse prej ko burnemu življenju pa so enkratna moč, širina in zanosnost njenega ustvarjanja.

Rojena je bila v puritanskem okolju Nove Anglije, kjer so stroga a vendar ognjevitá načela prvih naseljencev takrat že doživljala razkroj. Mlada Emily se je znašla v obdobju in ozračju pustega pragmatizma in, vsaj v umetniško ustvarjalnem pogledu, v času precejšnje duhovne revščine, katere formalizma nista mogla prebiti niti pisanje E. A. Poea niti poezija Walta

Whitmana. In če je kritika celo pesniško virtuoznost E. A. Poea priznala le z zamudo, in s še večjo zamudo in zadrego veličino Walta Whitmana, je seveda razumljivo, da je bila vse prej ko pravična do ustvarjanja Emily Dickinson, do ustvarjanja, ki je bilo tako zelo drugačno od vsega, česar so bili važni uredniki takratnih literarnih revij. Tem je Emily na začetku svoje umetniške poti poslala več pesmi, objavili pa so jih samo sedem, a še te šele potem, ko so jih »ustrezno popravili«. Po tej izkušnji je pesnica pisala le še zase in poznejše rodove.

Samonikli, ostri in nađarjeni duh Emily Dickinson se je namreč od vsega začetka upiral vsem ustaljenim — in zato uradno posvečenim — pesniškim formulam in okorelim jezikovnim in slovničnim zakonitostim. Bila je v najbolj polnem pomenu besede *izvirna ustvarjalca*, ki je hotela svoje iskanje in videnje resnic izpovedati *po svoje*. Saj ne, da bi hotela spreminjati zunanjo zgradbo pesemskih oblik (bralec lahko opazi, da se je zgledovala pri starih cerkvenih pesmih in ljudskih baladah, dajala jim je le drugačno notranjo razgibanost in živost). Zato pa je napravila pravo revolucijo, kar zadeva druge slogovne prijeme, od ritma in rime do izbora metafor in samovoljne uporabe ločil, velikih začetnic in podobnega.

Iz ohranjenih pisem vemo, da so jo uredniki skušali »poboljšati«, da so ji svetovali primerne zglede — toda dekle, ki jim je poslala te in takšne pesmi, se je že bila seznanila z mojstrovinami poezije, poznala je stare rimske pesnike, Shakespeara, angleške metafizične pesnike in zgodnje romantike, zlasti Williama Blakea in Coleridgea, da biblije niti ne omenimo — a je kljub temu pisala trmasto po svoje! In njen iskateljski duh, njen radovedni, zagrizeni, pronicljivi razum jo je gnal vedno dalje, vedno globlje — vase (vpliv Emersona) in v intimne nagibe drugih, v ustroj poezije, sveta in narave. In že takrat, ko je šele dozorevala v pesnico, je bila v njej želja po zgoščenem izražanju, zaradi katerega so mnoge njene kasnejše, najboljše pesmi tako mnogopomenske in včasih teže razumljive.

Poezija — in Resnica, tista višja, ki jo le slutimo — mlada Emily Dickinson se je odločila. Po razgibani mladosti, prebiti po šolah in v družbi prijateljic — te so se potem razšle, se poročile — je ostala Emily v krogu družine in med knjigami, ki jih je prebirala s takšno vnemo, zlasti viktorijanske avtorje. Brezbrižnost in napačno umevanje njenih pesmi sta jo odvrnila od tesnejših stikov z morebitnim širšim krogom ljubiteljev poezije, nista pa je odvrnila od hotenja najti in ustvariti lepoto in resnico v poeziji. In zdaj, med svojim 28-tim in 30-tim letom, je doživela še tisto najmočnejše čustvo, ki jo je privedlo na rob blaznosti in iztrgalo iz nje hudournik najlepših pesmi, spoznala je kratkotrajno radost zaljubljenosti, kasneje pa še strahovite muke ljubezni, neuresničljive, polne trpljenja ob ločitvah in v premagovanju želja — da bi v njej dozorela odločitev, da bo svojo ljubezen *živela sama*.

Jednatost izražanja, neobičajni izbor pesniških primer in presenetljivo povezovanje le-teh v skrajno samosvoje lirične podobe, iz katerih žarijo kristalno ostre misli, spoznanja in sodbe, to so značilnosti zrele poezije Emily Dickinson. Večina te poezije je nastala v letih 1858 do 1864, ko je pesnica drugo za drugo preživela najhujše čustvene in sploh življenjske stiske, ko se je morala sprijazniti tudi s smrtjo ljudi, ki jih je imela rada. Smrt kot ena od resnic, za katere se človeku zdi, da bi jim lahko prišel do dna, ko bi se le še nekoliko več drznil in bolj potrudil — pa ne le smrt,

ampak smisel življenja in tistega »morda življenja« mistikov in vzhodnjaških filozofov — to je bila snov, s katero se je od vrhunca svojih stisk dalje skoraj neprestano ukvarjala pesnica.

Prišlo je leto 1886 in Emily Dickinsonovo, ki »ni utegnila počakati na Smrt«, je ta prijazno počakala. Pa — mar je s tem, ko so njeno truplo pokopali, resnično prenehala biti — ali pa še vedno obstaja nekje sredi mejnega prostora med Tukaj in Onkraj iz ene od njenih pesmi? Njena poezija vsekakor živi, kot tista njena ptica, ki dan za dnem »v nebo tihotno en samcat pojem melodije vkleše.«

- 67 SLADKOST USPEHA JE NAJDRAŽJA TISTIM,
ki niso nikdar uspeli.
Božanskost nektarja poznajo samo tisti,
ki kdaj resnično žejo so trpeli.

Nihče iz cele množice, oblečene v škrlat,
ki danes je premagala sovraga,
ne mogel bi povedati bolj jasno,
kaj je to: zmaga,

kot oni, ki je bil premagan, ki umira,
in v čigar nepovabljen ušesa
oddaljeno zvenenje zmagoslavja
z vso ostrino in ubranostjo zdaj vdira.

- 214 PIJAČO OKUŠAM, KI NI NIKDAR VRELA —
Iz Vrčev Bisernega soja —
Vsi sodi, kar jih nosi Ren,
Ne dajo takšnega opoja!

Opit — omotičen od zraka — sem —
Pijan kot muha Rose in Svežine —
Ko opotekam se v neskončnih dneh poletja
Iz pivnic staljene sinjine —

Ko bo natreskano Čebelo
»Krčmar« od vrat naprsteca pognal —
Ko izpraznili bodo Metulji še zadnji Bokal —
Jaz bom ga le še bolj žlampal!

Dokler Klobukov snežnih si Angeli ne snamejo —
Dokler ne prihitijo k oknom — Svetniki vsi —
Da vidijo Pijančka,
Ki oprt na Sonce komajda stoji —

- 216 VARNI V SVOJIH IZBAH IZ ALABAISTRA —
 Niti dotaknjeni od Jutra —
 In ne od Poldneva —
 Pohlevni člani Vstajenja leže —
 Škarnik iz Satena — Streha Kamnata!

Veličastno minevajo leta — v Polkrožnem Loku nad njimi —
 Svetovi si dolbejo nove Oboke —
 Ozvezdja veslajo mimo vsega —
 Diademi odpadajo — Doži v porazu se vdajajo —
 Neslišni kot pike — na Plošči Snega —

- 258 OB ZIMSKIH POPOLDNEVIH VČASIH
 pod posebnim kotom pada luč,
 da pritiska na človeka
 kot težki zvoki katedral.

Z nebeško bolečino nas presune
 in vendar bi zaman iskali rano,
 le v notranjosti občutimo spremembo,
 polno nerazumljenih pomenov.

Nič ji ne moremo dodati, tej svetlobi,
 kot pečat je, kot obup,
 oblasten strup,
 ki mu ne moremo uiti.

Ko zasije, ta prečudna luč,
 vsa pokrajina prisluhne, sence zadržijo dih;
 ko izgine, je kot odmaknjenost, neizmerljiva,
 v mrtvih očeh.

- 318 NAJ VAM POVEM, KAKO JE SONCE VZŠLO:
 za trakom vse svetlejši trak.
 Zvoniki so zapluli v ametist
 in veverice so raznesle vest.

Potem so griči razvezali rute,
 škrjančki so zapeli pod nebo.
 Jaz pa sem si prav tiho rekla:
 »To najbrž sonce je bilo!«

Kako zašlo je — pa ne vem.
 Nešteto lestev rožnatih prepredlo je nebo,
 po njih so vzpenjali se kar naprej
 dekliči, fantki, oblečeni v zlato,

dokler na drugo stran niso prišli,
 ko varuška, odeta v siv brokat,
 je pozaprla polkna za večer
 in gručo malčkov položila spat.

- 341 PO BOLEČINI KRUTI ČUSTVO BOLJ UMIRJENO ZAVLADA —
 Nagrobnikom podobni Živci — Slovesno obsede —
 Srce vse togo — vpraša: je res On trpel —
 In, ali Včeraj — ali pred Stoletji že?

V krogu samodejno stopajo Nogé —
 Lesena pot
 Na Zemlji, v Zraku, Kje drugje —
 Brezbrižnost privzgojena,
 Kremenasta vseenost, zadovoljstvo kamna —

To je Ura Svinca —
 V Spominu nam ostane, če preživeta,
 Kot Človeku, ki je skoraj zmrznil, sneg:
 Najprej — Hlad — potem Otrplost — potem popolna prepustitev —

- 465 SLIŠALA SEM ZABRENČATI MUHO
 Slišala sem zabrenčati Muho — ko sem umrla —
 Mir v prostoru
 Je bil kot Mir Ozračja —
 Med dvema Sunkoma Viharja —

Oči vse, krog in krog — so jih izžele —
 in Dihanje je zbiralo moči
 za zadnji Boj — ko naj bi Kralj
 čutiti dal Navzočnost svojo — v Sobi —

Zapustila v oporoki sem Spominke — Podpisala
 Prenos vsega, kar je bilo še moje,
 Da izročim — in prav takrat
 Se vsilila je Muha —

Z Otožnim — negotovim, a spotikajočim Zvokom —
Med Luč in Mene —

Potem so Okna odpovedala — in potlej
nisem prenesla več, da bi še videla —

520 ODŠLA SEM ZGODAJ — VZELA PSA S SEBOJ —

In obiskala Mórje —
Rusalke iz Kleti Njegove
So izplavale, da bi me videle —

Fregate — Zgoraj
So Konopljaste iztezale Roké —
Misleč, da Miš sem —
Ki jo je naplavilo — na Pesek —

A Nihče me ni ganil — dókler Plime Val
Mi ni zapljusnil Čevlja —
Se vzel mi do Predpasnika — Nad Pas —
In nad Životec — tudi —

In se naredil, ko da hoče me pojesti —
Célo — kakor Kapljo Rose
Z Rokava Regratovega —
Takrat zganila sem se — tudi jaz — zbežala —

A On — On mi je kar sledil — šel tik za mano —
Njegovo Peto iz Srebra čutila
Sem na svojem Gležnju — potem mi Čevlje
Je Pena Biserna zalila —

Ko sva do Mesta Trdnega pritekla —
Tu se je zdelo, da Nikogar ne pozna —
Priklonil se je — in s pogledom Silnim
Me objel — potem se je umaknil — Val Morjâ —

712 KER NISEM UTEGNILA POČAKATI NA SMRT —

Me Ona je prijazno počakala —
Skupaj sedli Sva na Voz —
In le Nesmrtnost z Nama se je odpeljala —

Počasi je drdral naš Voz — še malo se mu ni mudilo —
 In tudi jaz sem odložila vse —
 Svoj Trud in svoj Nemir in svoje Udobje,
 Da Smrti oddolžim se za prijazno Povabilo —

Peljali smo se mimo Šol,
 Kjer so Otroci se igrali,
 Peljali smo se mimo Zrelih Polj
 Prav mimo Sonca smo se odpeljali —

A pravzaprav je Sonce mimo Nas zašlo —
 In s trepetavo Roso se je spustil Hlad —
 Na mojo tenko Haljo, na moj Pled —
 Na Mrežo mi v laseh — na šal gorak —

Ustavili smo se pred Hišo,
 Ki je bila kot Kup prsti —
 Le Streha se je dvigala nad Zemljo
 In Okna in Stebri —

Že mnogo je Stoletij — minilo od takrat,
 A vsako se mi kot Trenutek zdi,
 Kot tisti Hip, ko prvokrat sem doumela,
 Da Konjska Vprega pelje proti Večnosti —

754 ŽIVLJENJE MOJE STALO JE — NABITA PUŠKA —
 Po Kotih — vse do Dne,
 Ko je prišel Lastnik — spoznal —
 Odnese Me —

Zdaj hodiva po Veličastnih Hostah —
 Loviva Srno —
 In kadarkoli Zanj spregovorim —
 Nemudoma odgovorijo Hribi vsi —

In ko nasmehnem se, tako prisrčna luč
 Nad vso Dolino zažari —
 Da je, kot bi Vezuva obraz
 Dal duška radosti —

In ko Ponoči — Dneva Trud za Nama —
 Glavo čuvam Gospodarju —
 Boljša od Blazine — Pernice —
 Zavest je — da si vse deliva —

Sovražnikom Njegovim — Smrtni sem sovražnik —
 Nihče se več ne zgane —
 Ki moje ga Rumeno Oko pogleda —
 Ki vanj se sproži moj udarni Prst —

Čprav bi dlje lahko živela — kakor On —
 On mora dlje kot jaz — živeti —
 Saj meni dana je le Moč ubijati,
 Ni pa mi dana Moč umreti —

1084 OB TREH IN POL EN SAMCAT PTIČ
 V Nebo tihotno
 En samcat pojem melodije
 Previdne vkleše.

Ob štirih, trideset minut, Poskus
 Podvrže si Preizkušnjo —
 In glej, Načelo Njeno iz srebra
 Nadomesti vse Drugo.

Ob Šedmih, trideset — ne Osnove,
 Ne Odposlanca ni več videti —
 Le prostor je, kjer prej Navzočnost je bila —
 Med njima Mejna Proga Znanega.

1732 ŽIVLJENJE MOJE JE ZAMRLO DVAKRAT — VENDAR NI UMRLO;
 Zdaj čakam, kdaj Nesmrtnosti Dotik
 Mi bo razkril še Tretji
 Tak Mejnik — Mejnik

Tako ogromen, tako popolnoma Nedoumljiv —
 Kot Prejšnja sta bila —
 Slovo je vse, kar o Nebesih vemo —
 In je dovolj strašan Okus Pekla.

²¹⁶ »člani Vstajenja« — bližnji rojaki in sodobniki pesnice, svetohlinski puritan-ski prebivalci Nove Anglije, trgovske duše, prepričani, da si lahko kupijo celó udobje posmrtnega življenja — pa so samo kot črne pike v snegu.

⁴⁶⁵ Kralj v pesmi je Smrt, medtem ko je muha simbol vsega, kar še živi in hkrati kar je življenjsko zoprnega, kot vemo iz drugih pesmi E. D. Oseba v pesmi se je v vseh pogledih pripravila na smrt — *oči vse* so ljudje, ki bedijo ob umirajoči — slovesnost trenutka pa zmoti muha = življenje, ki ne dá osebi, da bi dostojno prenesla soočenje z onstranstvom, če to sploh obstaja — ne prenese, da bi videla luč, okna = čuti odpovedó, odpove pa tudi notranji vid.

⁷¹² *Ona* = Smrt: v angleščini je poosebljena smrt moškega spola, v pesmi Dickinsonove celo nekakšen prijazen starejši gentleman, ki pesnico povabi na sprehod z vozom — Nesmrtnost pa je nekakšna varuška, ki se pelje z njima, da bi ljudje ne brusili jezikov. Pesem je lep primer, kako je znala E. D. združevati lahkotno z veličastnim, da je ustvarila čisto posebno ozračje in vtis — in s tem čisto svojevrsten pogled in razlago snovi oziroma motiva.

¹⁰⁶⁴ Pesniški credo Emily Dickinson — eden od mnogih. Pesnik in poezija sta kot ptica, ki še pred svitom napove dan. Ko pa se že popolnoma zdani, ljudje, za-verovani v vsakdanje skrbi in hotenja, pozabijo na sanjsko navzočnost, na poezijo, na vse, kar je med vednostjo in večvednostjo: pozabijo na mejni obod (Circumference), ki je Emily Dickinson pomenil vse, kar je v življenju in še posebno v poeziji iskala — višje resnice, vseobsegajočo zavest.

¹⁷³² Napisano potem, ko je E. D. izvedela za smrt človeka, ki ga je skrivaj ljubila z vso močjo svoje duše pri osemindvajsetih letih, in ko je izvedela za smrt drugega ljubega ji človeka, s katerim si je bila, po prvotni zaljubljenosti, dolga leta iskrena prijateljica.